

THE PROBLEM OF FAMILY RELATIONSHIPS IN THE RESEARCH OF FOREIGN PSYCHOLOGISTS

N.Sh. Umarova-TSPU, p.f.d, associate professor

F. S. Isakulov-student of TSPU

ANNOTATION

The first study of parental and child relations, issues of child education in the family as a subject of special scientific research began to be established from the XVII-XVIII centuries. L.Stone argues that over the years 1750 and 1814, more than 2,400 titles were published in England alone, directly addressing the issue.

So‘nggi yuz yilliklarda oilaviy turmush, ota-ona va farzandlar munosabatlari etnolog va boshqa soha olimlari uchun maxsus tadqiqotlar predmeti bo‘lib keldi. U yoki bu xalq, millat yoki hudud oilalaridagi ota-ona va farzandlar o‘zaro munosabatlarini o‘rganishga bag‘ishlangan tadqiqotlardan tashqari, XIX asrning oxiriga kelib, turli millat, xalq yoki hududlarda o‘tkazilgan tadqiqotlarni taqqoslovchi, umumlashtiruvchi xarakterga ega bo‘lgan monografik asarlar ham yaratildi. G.Spenser o‘zining 1876 yilda chop etilgan «Sotsiologiya» tamoyillari nomli kitobining maxsus bobi oilada ota-ona va farzandlar o‘zaro munosabati masalalariga bag‘ishlangan. Shuningdek, E.Teylor, Sh.Lerurno, E.Vestermak, D.Frezer, G.Ploss, V.N.Tenishev, G.S.Vinogradov, N.I.Zaglada va boshqa ko‘plab sotsiolog, pedagog, demograf, psixolog olimlarning ishlarida oilada bola tug‘ilgan ondan boshlab, u o‘sib ulg‘ayishi, bolalarning oiladagi va jamiyatdagi o‘rni, uning ijtimoiylashuvi muommalari kabi masalalar o‘rganilgan.

XX asrning 20-yillaridagi atoqli psixolog olim Z.Freyd ta’limotlari asosida bola shaxsi shakllanishi, ota-ona va bolalar o‘zaro munosabatlari o‘rnatilishida tabiiy va ijtimoiy omillar nisbati masalalariga oid yangicha yondashuvlar yuzaga kela boshladi. Z.Freyd bola shaxsining shakllanishi bolaning ota-onalari bilan munosabatlarining o‘rnatilishi va rivojlanishining ichki psixologik mexanizmlari (Edip kompleksi), ota-onalar va bolalar o‘zaro munosabatlarida yuzaga keladigan

qarama-qarshiliklar, bu munosabatlarning umuminsoniy va aniq bir millat, elat uchun xos bo'lgan xarakterli jihatlari, bu munosabatlarning mazmuni, ularning inson hayotini turli bosqichlaridagi ahamiyati kabi masalalarni yoritib beradi. Z.Freyd jamiyatda sodir etilayotgan jinoyatlarning aksariyati, bolaligida ota-onasi bilan o'zaro munosabati yaxshi bo'lmagan, nosog'lom psixologik iqlimli oilalarda, ota-ona mehri qonmay o'sgan shaxslar tomonidan sodir etilishligini asoslab berdi. Bu bilan u ota-ona va farzandlarning o'zaro munosabatlarini maqsadga muvofiq tarzda tashkil qilinishi nafaqat shaxsning shakllanishida, balki jamiyat taraqqiyoti, odamlarning dahlsizligining ta'minlanishida ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'minlaydi.\

Masalan, amerikalik psixolog olimlar R.A. Shpis, G.F. Xarlou, K.Tekeks va boshqalar o'z tadqiqotlarida ota-onalar va farzandlar o'zaro munosabatlarining bolada ijobiy shaxsiy sifatlarining shakllanishiga ta'siri xususiyatlarini o'rganganlar. Masalan, oilada ota-ona tarbiyasida o'sayotgan bolalar hissiy kechinmalarga boy bo'lishi, unga oila a'zolari tomonidan ko'rsatilayotgan mehr-muhabbat, g'amxo'rlik evaziga bolada atrofdagi kishilarni sevish qobiliyatining shakllanishi alohida belgilab ko'rsatilgan.

Anna Freyd oiladan tashqarida o'sayotgan o'smirlarni o'rganar ekan, ularda atrofdagi kishilarga nisbatan qo'pol, dag'al muomalaning rivojlanishi, tengdoshlari yoki bir guruh tengdoshlari bilan jinoiy, noqonuniy munosabatlarda «sheriklik» aloqalarining vujudga kelishini o'rgangan. Ko'pchilik olimlar bolalar balog'at yoshi davrida zarur bo'ladigan haqiqiy onaning mehrini kimlardandir izlashlari kabi holatlarni kuzatgan. Selliven ham xudi shu farqli nuqtai nazarni o'rganadi. U «Ijtimoiy kelib chiqishiga ko'ra bolalar «men»i ularning hatti-harakatlarini kattalar tomonidan baholanishi ta'sirida tug'iladi va u doimiy ravishda shakllanib boradi, ya'ni ota-ona va yaqin kishilarning o'rni bolaning o'zini rivojlantirish va o'zini namoyish etish jarayonlarning amalga oshirishda "hissiy muhit"ni "ruhiy oraliq"ni tashkil qilib beradi», deb yozadi.

Xorij psixologlari tomonidan olib borilgan tadqiqot natijalari keltirilgan ilmiy dalillari asosida quyidagi xulosalarni keltirish mumkin:

Oilada bolaning mustaqilligiga ota-ona o'z ta'sirini ko'rsatishi mumkin. Ota-ona va farzandlarning o'zaro munosabatlarini maqsadga muvofiq tarzda tashkil qilinishi nafaqat shaxsning shakllanishida, balki jamiyat taraqqiyoti, odamlarning dahlsizligining ta'minlanishida ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'minlaydi.